

Kirjallisuutta

Murteentutkimuksen historiaa ja metodioppia

SEVER POP: *La dialectologie. Aperçu historique et méthodes d'enquêtes linguistiques. I: Dialectologie romane, II: Dialectologie non-romane.* Gembloux, 1950. 55+1334 s.

Prof. Sever Pop on mm. yhtenä Romanian murrekartaston tekijänä tunnetuksi tullut romanisti, joka nykyisin elää poliittisena pakolaisena Belgiassa toimien Leuvenin (Louvainin) yliopistossa. Hänen yllämainittu julkaisunsa, jonka tarkoituksena on eri maiden kansankielen tutkimuksen ja sen metodien esittely, on varmaan laajin laatuaan. Siinä käsitellään ensin yli 700 sivulla kaikkien romaanisten kielten ja murteiden dialektologiaa, niiden äännerakenteen selvittelyä, tekstien ja sanavarojen keräystä sekä erityisesti murrekartastojen valmistelu- ja julkaisutöitä, sitten yli 400 sivulla ei-romaanisten kielten tutkimuksen vastaavia seikkoja, nim. germaanisten, kelttiläisten, slaavilaisten, suomalais-ugrilaisten, uuskreikan, albanian, berberi-, bantu-, arabi-, kiinan ja intialaisten kielten sekä korean.

Suom.-ugr. kielille on uhrattu yhteensä 45 sivua, niistä Suomen osalle 25 sivua. Tällöin tekijä ensin luettelee kaikki sgr. kielet ja kuvailee sitten meikäläisen kielitieteen historiaa M. A. Castrénista lähtien. Erikaisen huomion saa osakseen Suom.-ugr. Seuran toiminta. Yksityiskohtaisesti tehdään selkoa suomen kansankielen sanakirjan ainestenkeruun vaiheista sekä keruumenetelmän kehityksestä. Lähteinä on tässä kohden käytetty mm. Kustaa Vilkun saksankielistä sekä István Pappin, Elemér Bakón ja allekirjoittaneen unkarinkielisiä artikkeleja (tekijä näkyy transsilvaanialaisena oppineen unkarin kielen). Kirjeenvaihdolla prof. Pop on hankkinut täydennyksiä julkaisuista saamiinsa tietoihin, niin että hänen esityksensä sanastonkeruumme vaiheista ja saavutuksista ulottuu vuoteen 1949. Lyhyesti hän koskettelee myös meikäläistä fonetiikan tutkimusta, folklorea, paikannimistön talteenottoa sekä Talonpoikaiskulttuurisäätiön ja Kansantieteellinen Filmi Oy:n toimintaa. Kaiken matkaa luetellaan runsaanlaisesti alaa käsittelevää kirjallisuuttamme, jolloin suomenkielisten teosten nimet aina esiintyvät myös ranskannettuina. Erikseen on melko yksityiskohtaisesti esitelty Lauri Kettusen murrekartasto, josta on julkaistu myös liitupaperille painettu näytelehti (kartasta n:o 184).

Viron osuus teoksessa käsittää 13 sivua, ja siinä kiinnitetään päähuomio Andrus Saaresten Eesti murdeatlakseen, jonka metodista ja dispositiosta annetaan tarkkoja, nähtävästi osittain kartaston tekijältä itseltään kirjeitse saatuja tietoja. Saarestenkin kartastosta on otettu mukaan pieni faksimilenäyte (lehdestä 54—55). — Unkarin murteiden tutkimusta esitellään vain 7 sivulla; siinä on rajoitettu pääasiallisesti selostamaan tekeillä olevan unkarin kielikartaston suunnitelmaa.

Laajan teoksensa lopussa prof. Pop noin 40 sivulla esittää ne metodo-

logiset johtopäätökset, joihin eri maiden dialektologian tarkastelu on hänet vienyt. Tällöin hän ottaa puheeksi kirjeenvaihtokeruun, stipendiaattimenetelmän, keruuoppaat, kyselymetodit, kerääjain valinnan ja koulutuksen, keruupaikkojen valinnan, foneettisen kirjoituksen sekä aineiston julkaisemisen erikoisesti murrekartastoja silmällä pitäen. Luetellessaan eräitä murteentutkimuksen toteamuksia, joilla on mielenkiintonsa yleiselle kielitieteellekin, Pop mainitsee mm. seuraavanlaisia seikkoja: Kielirajat eivät estä kansanperinteen ja -tapojen leviämistä. Vanhuksen murre ei aina ole arkaistista ja nuoren aina uudenaikaista: eri henkilöt ovat tässä suhteessa hyvin erilaisia. Naiset eivät kaikkialla ole, kuten yleisesti luullaan, kielellisesti konservatiivisempia kuin miehet; esim. gallo-romaanisen kielialueen naiset näyttävät olevan hyvin alttiita omaksumaan kielellisiä uutuuksia. Kerääjä ei koskaan voi vapautua oman menneisyytensä ja omien taipumustensa aiheuttamasta individualisuudesta murretta muistiinkirjoittaessaan. Merkintöjen epäjohton mukaisuuteen on usein syynä kielenoppaiden ääntämyksen ja kielenkäytön luonnollinen häilyvyys. Kun kielen ilmiöt ovat ennen kaikkea hengen alaan kuuluvia, ei ole ihmettelemistä siinä, että niiden vaiheet monesti ovat »mystillistä» laatua.

Prof. Pop on sitä mieltä, että murteentutkimukselle olisi hyödyksi perustaa kansainvälinen dialektologian keskus, joka selvittäisi eri maiden saavutusten perusteella yleisiä metodisia ja teknillisiä kysymyksiä ja julkaisisi niitä käsittelevää aikakauskirjaa. Se voisi toimia jo olemassaolevan Pysyvän kansainvälisen lingvistikomitean yhteydessä ja sen apuna.

Teoksen lopussa on 7 dialektologian kehitystä valaisevaa kronologista taulukkoa, perusteellinen henkilöhakemisto (jossa mm. esiintyy jokaisen kirjassa mainitun teoksen tekijän nimi) sekä tarkka, 75 sivua laaja asiahakemisto.

On ihailtavaa ja ihmeteltävää, että maanpakolaisuudessa elävä tiedemies on saanut aikaan tällaiseen monumentaaliluomukseen, jolla on tehty pysyväarvoinen palvelus kaikkien maiden murretieteelle. Mikäli teoksen asiantuntevuus ja luotettavuus on kauttaaltaan samaa tasoa kuin Suomen kohdalta — eikä sitä tarvitse epäillä —, se täyttää siinä suhteessa kaikki kohtuulliset vaatimukset. Meidän suomalaisten on joka tapauksessa syytä olla kiitollisia siitä tavasta, millä prof. Pop tekee kielen-tutkimustamme tunnetuksi laajalti oman maamme ulkopuolella.

L. H.